

Egy lepkeszárny az objektív nagyításában

Vári Attila:
Lepkeszárny
Kortárs Kiadó, Bp., 2008.

Az Erdélyből származó jeles költő, író, Vári Attila 2006-os *Idegen ég* című verseskötete után novelláskötettel jelentkezett. Írásaiban még ott lapul mindaz, amire első elemzői rámutattak: az erdélyi lét Forrás-nemzedéki lelki kasztrációja s az anyaországba való átköltözés feldolgozására tett lázas kísérlet, továbbá a humoros játékosság és a gúny. Alakteremtő, figuraképző szándékai mögött egy nagy szó-rakoztatót és egy nagy szenvedőt érzünk. Az olvasóban lassan felébredhet a sejtelen: talán a humor a fájdalmak oldószere; inentől pedig „Czinege úr kanáriközpontja” és „a valódi kopaszok nemzetközi találkozója” egészen más megvilágításba kerül. Máshogyan – mondhatni: egészen sajátosan – nevetünk a Vári-humoron. Komolyabban, egy kicsit talán borzongva, de magabiztosabban, tudatosabban.

Vári többnyire tárgyias, személytelen elbeszélőt működtet, tematikája pedig igen változatos; példa erre *A főhadnagy úr karácsonyának* nagy történeti-nemzeti konklúziója, a *Lepkefarm* szociologikus-ironikus humora, az aktuálpolitikát is érintő *Árpád macskája* és a *Közkutya*, végül *A szomszéd* tragikus diszkrimináció-rajza, az *Auróra ágyújának* éles erotikuma és a termelőszoövetkezeti beszerzés ajtmatovi, Sánta Ferenc-i képlete *A díszátviraiban*.

A *Lepkeszárny* című novella két síkja: a naturalisztikus realitás és a szellemes fikció – úgy lép játékba egymással, hogy a megdöbbentően tragikus történet egyszerre gúnyos, ironikus és filozofikus, költői. A bűnöző és rendőr szerepek egymásra tükrözésének felismerése – mint szociologikus olvasat – igen messzire vezethet, mivel az irodalom állandóan frissen tartja és tematizálja ezt a szerepmozgást. Hangsúlyosabb azonban a Kosztolányitól Handkén át Ottlikig, Esterházig s napjainkig húzódó, folyton visszaköszönő írásproblematika: egyfajta keret ez, melyben maga a történet feloldódni látszik. „Az elbeszélés nehézségei”, a történet megírása körüli miértek és hogyanok, az „irodalomcsinálás” szükségyszerűségei – Handke szavaival: „fogalmazógéppé idegenülés és tárgyiasulás” – Várinál a történet keretét nyújtják. Minden abban válik érvényessé, amibe belekerül, amiben benne látjuk, az irodalmi szöveg a novellában, az írásban, s így – Barthes után – az olvasásban.

A *Lepkeszárny* keretét az orvos ezredes és az újságíró dialógusa adja. Az orvos fontos tényeket közöl, ám ezekkel szemernyit sem mozdítja előre az újságíró munkáját, az pedig nem akar belenyugodni, hogy a szenzációs anyag *elillan*. A szöveg befejezése is a handkei gondolatra hajaz: „mindezt majd megírom még pontosabban is.” Csakhogy a

Handke-szöveg későbbi *pontosabbanja* nem feltételezi az eddigiek teljes kudarcát, míg Vári újságírója megbukik. A narratíva két ponton is támogatja ezt az olvasatot. A szöveg elején a bűvész szólama már előre jelzi a *bukást*: ’a megírás lehetetlenségét’, akárcsak a fegyver csövére szálló halálfejes lepke a közlő vérontást: „...nem tudom átváltoztatni az illatokat, szagokat, de a becsületet, a szerelmet sem. Szóval a fogalmak önmagukban léteznek – mondta.” A novella végén pedig az újságíró tünődéseit figyelhetjük: „Otthon fényképeket nézegetett. A két barátot, tettest és áldozatát, a falusi házat, s magnóról visszahallgatta mindazt, amit az emberek meséltek. Tudta, hogy ez nem elég, hogy ha csak ezeket közölné, akkor akár egy másik napot is választhatna a gyilkos életéből, mert ezzel nem magyarázna, nem indokolna semmit.” Handke kísértetiesen hasonló vélekedést tár elénk: „...nem fiktív-e, kicsit vagy nagyon, minden fogalmazás, még olyasmie is, ami tényleg megtörtént? *Kicsit* az, ha az ember beéri tudósítással, *nagyon* az, ha minél pontosabb fogalmazásra törekszik?”¹

Ha elkezdjük nagyítani a lepkeszárny-motívumot, akkor – ahogy Cortázar fényképészenek nagyításában² –, itt is megláthatjuk egy gyilkosság részletében annak egy titkosabb valóságát. A helyzet persze fordított, hiszen amíg Cortázar nál a gyilkosság tűnik öllelkezésnek, addig a Vári-szövegben az öllelkezés álcázódik egy gyilkosság által: szerzőnek és szövegének forró öllelkezése. És tényleg, van valami kétségtelenül erotikus az írásban, ahogy erről Barthes oly mesésépen ír tanulmányában, mikor a *vágy* terminusával közelíti az olvasáshoz, mely ugye „az írás vágyának vezérfonala.”³ Maga e *vágy* pedig – Handke tapogatózása nyomán – a költészet vágya, amely éppen a megfogalmazás különös *hogyanjából* nő ki: „...minél többet fantáziál bele, annál érdekesebb lesz-e a történet a kívülállóknak, mert teljes fogalmazással könnyebb azonosulnia, mint egy szikáran közölt ténnyel? Innen-e a költészet iránti vágy?”⁴ Mintha éppen ez lenne Vári újságírójának a dilemmája is: mitől lesz kész egy mű, hatásos egy mű, mi az a plusz, ami szükséges és mik a *plusz*-teremtés határai? Meddig terjed egyfajta felelősség, illetve meddig terjedhetnek a lehetőségek?

Egy hatalmas, sokszoros nagyításban pedig talán kitérít Vári Attila viszonya is az íráshoz: a rengeteg oknyomozás, a roppant igyekezet a megformálásra, az átadásra. És a végén az eredmény kettős: az egyik, amit mi látunk, ez a kötet a kezünkben, míg a másik az, amit ő; „...csak a semmivé váló színes szármagkat látta...”

Soltész Márton

- 1 Peter Handke: *Vágy nélkül, boldogtalan*, Bp., Magvető, 1979, 28.
- 2 A következő műre utalok: Julio Cortázar: *Nagyítás* = J. C., *Nagyítás*, Bp., Európa, 1977, 168–183.
- 3 Roland Barthes: *Az olvasásról* = R. B., *A szöveg öröme*, Bp., Osiris, 1998, 63.
- 4 Handke, i.m., uo.